

Madách Imre - Zichy: London szín

**Manfred Schmidt-Brabant: A pénz - az ember szolgálatában
Bankügy szellemi felfogásban**

Különkiadás a Szabad Közösségi Bank 10 éves fennállásának évfordulójára.
Goetheanum Kiadó - Dornach, 1994. december

<http://www.waldorfsuli.hu/schmidt-brabant>

Egy újfajta bankügy kialakításának első próbálkozásai Bochumban történtek. Mi volt az, ami egy közösségi bank alapötleteként Bochumban formát öltött? Bankszerű intézmények - erre a kifejezésre még visszatérek - ott jöttek létre. Ezek nem az idáig megszokott elméletek szerint működtek - pénzügyi teóriák, szociális teóriák, melyekből ezek megszülettek -, hanem ez valójában egy morális impulzus hatása volt. Ezt a bankszerű intézményt inkább úgy kell érteni, mint egyfajta kísérleti módszert: új emberséget vinni a pénzzel való "bánásba". Ez volt a mozgatórugó. Az idő szavának megértése, valamint a bankügy történetének megélése - amit röviden áttekintünk -; ezekből született ez az impulzus. Ez arra az ösztönzésre vezethető vissza, amelyet Rudolf Steiner röviddel az I. világháború után adott: egy új moralitást, mondhatnánk, egy új kereszténység keresését; a pénzforgalomban, a hitelnyújtásban stb. újból előhozni az emberit, azt, mely éppen az újkori történelemben veszett el.

Ebben a megközelítésben azt szeretném megvilágítani, amit én tömören a "pénzüggel való foglalkozás új emberségének" neveztem. Itt nem bocsátkozom az antropológiai munkaterületen is meglévő különféle pénzelméletekbe, hanem alapvetően azt ábrázolom, ami a különböző felfogások szerint a pénzzel való bánásban közös.

Ehhez szeretnék egy megjegyzést tenni. Ha az ember a pénzfolyamatok valóságáról beszél, mindig az az érzése támad, hogy emóciók mozgatják. Ezért megpróbálom nézetemet, amennyire lehet, ezen érzelmek Skyllái és Charybdisi között elkormányozni. Megpróbálom érzékletesen bemutatni azt, hogy a szabad közösségi bank alapítóit és résztvevőit mi mozgatta, ösztönözte, s mi ösztönzi az egyéb hasonló intézményeket is.

Az ember ilyen szemléletmódot a jelenünk által meghatározott háttérből kiindulva vesz fel. Ezek korunk azon jegyei, amelyeket mind ismerünk, ezek kiabálnak hozzánk minden nap a médiából. Az idő e jegyeiből ugyanakkor egy komoly kérdés formálódik meg. Itt észrevehetjük azt a végtelen intelligenciát, amely az emberiséget felemelheti. Ami nem az intelligencia által jön létre, az a technika területe! Az olyan vállalkozások, mint például a holdra szállás, az űrszondák - ezek csupán a technikai képességek alapvető szimbólumai az ember minden megismerésére való törekvésének. És ez nemcsak technikai intelligencia. Bepillantást nyerhetünk a többszörös idealizmus világába. Amire sok ezer és sok millió ember nem törekszik, az a Föld meggyógyítása, a hátrányos helyzetű népek felemelése. Amit sehol nem tapasztalhatunk, az az áldozati erő és áldozatkészség megnyilvánulása akkor, amikor az emberi nyomor enyhítéséről van szó. Minden megvan, ami az embert csodálattal töltheti el, de ha az ember körülnéz, mindenhol a szociális élet összeomlását tapasztalja.

Itt az ember mindig három nagy területet figyelhet meg. Az egyik mindenekelőtt az, amit a munkanélküliség világproblémájának hívhatunk. Ez nemcsak azt jelenti, hogy az embernek egyszerűen nincs keresete. Munkanélküli segélyen kell élniük alamizsnaként, és ez egyre terjed mindenhol. Itt olyan emberek millióit láthatjuk, akik elidegenedtek életfeladatuktól. Valaki, aki akarátának és adottságainak megfelelően muzsikuss szeretett volna lenni, nem talál munkát magának, és most mint benzinkutas dolgozik. Magasabb értelemben ő munkanélküli, tekintetbe véve, hogy mi akart lenni és mivé kellett volna válnia. Jóllehet, van munkája és pénzt keres - valószínűleg a benzinkutast még jobban is fizetik, mint a hegedűst a zenekarban. A

munkanélküliség szociális jelenünk sokkal mélyebb problémája, mint azt az ember gondolná.

Másodszor: így van ez a bűnözéssel is. Nemcsak azt a 900 milliárd \$-os évi forgalmat kell figyelembe venni, ami egyedül csak a kábítószer üzletben mutatkozik; sok területen terjed a névtelen gazdasági bűnözés, és a munkanélküliséghez hasonlóan a szociális életet belülről rombolja.

Harmadszor: félelmetes eseményeknek lehetünk szemtanúi Boszniában. De vajon miért olyan félelmetesek ezek? Hogy jön egy koldusszegény nép ahhoz, hogy milliárdokat a szó igazi értelmében "semmivé tegyen"? Ez nem vád; arról van szó, ami a Földön mint gigantikus hadiipar kifejlődött.

E három, példának felhozott jelenség mögött a pénzzel kapcsolatos bizonyos felfogások vannak, így az a nézet is, miszerint a gazdasági folyamatokban milyen szerepe van a bankoknak. Ezek hamis nézetek! Az ember kijelentheti - ha megengedett ilyen egy előadásban -: korunk problémájának nagy része abból a hamis felfogásból ered, hogy mi is a pénz valójában.

A munkanélküliség annak a felfogásnak az egyik megnyilvánulása, mely szerint az ember munkáját meg lehet fizetni. A munkaerő egy megvehető áru, s az embernek biztosítani kell, hogy ezt az árut - olyan jól, olyan drágán, amennyire lehet - eladja, s ebben a szakszervezeteknek segítséget kell nyújtaniuk; de az embernek magának kell a piacra vinni ezt az árut! - Erre később még visszatérünk.

A második felfogás az - ami már a régi Rómában is uralkodó volt - hogy a pénz önmagában neutrális. Rómában azt mondták "a pénznek nincs szaga" ("non olet"), akkor sem, ha az ember azt a latrinák bérbeadásával kereste. Az a vélemény, hogy egy százfrankos az egy százfrankos, mindegy, hogy ez a kábítószer kereskedeleméből származik, vagy becsületes munkából: ez a másik alapvető tévedés a pénzre vonatkozóan. Az első: hogy az ember pénzzel munkaerőt tud vásárolni; a második: a pénz semleges, függetlenül eredetétől.

Harmadikként a hadiipar a markáns példája annak a felfogásnak, hogy a nyereség indokolja a terméket. Ha egy hasonló termelés nyereségesnek mutatkozik, ez igazolja a terméket.

Az a helyzet, amelyben ma vagyunk, fokozatosan alakult ki a történelem folyamán. Három nagy, mélyebb történelemszemlélethez tartozó lépésre kell figyelni. Ekkor láthatjuk, hogy akkoriban az egész ókort, az úgynevezett régi misztériumkultúrákat a babilóniai, egyiptomi kultúráktól egészen Görögország kezdetéig, teljesen és kizárólagosan a teokratikus szellemi, egy mindent átfogó pap-kultúra uralta. Az egész életet a templomokból irányították. Ez Görögországban fokozatosan alábbhagyott, Rómában még inkább; ekkor az állam kezdte uralni az állami és a jogi életet. Szociális téren a törvények váltak meghatározóvá. Ami templomi, papi fennhatóság alá tartozott, az most visszalépett, amikor is a harmadik nagy változás következett a 16.-17. századdal kezdődően. Az államügy most visszalépett, és fokozatosan a világgazdaság uralkodott el. Ma már olyan korban élünk, amikor a társadalomban mindent a gazdasági élet ural, színezi, ez határoz meg.

E három nagy lépéssel hatalmas változások történtek a pénzhez való viszonyt illetően. A régi misztériumkultúrákban a pénz mindig bizonyos módon templomi kincs volt. A Föld kincsei valójában az istenekhez tartoztak. Ha akkoriban olyasvalami történt, mint az eszközök valamilyen célra való kölcsönzése, az kizárólag szakrális, vallásos jellegű eljárás volt. Csak Görögországban alakul ki a pénzhez való hozzáállás egy más formája. A pénz ekkor vált személyi tulajdonná. Egészen kifejezetté ez Rómában vált. Fellép a gazdag ember - a mesésen gazdag politikus: Crassus, Julius Ceasar egészen II. Fugger Jakabig (1459-1525) Augsburgban, aki mint gazdag ember, pénzt kölcsönözni még a királynak is tudott. A pénz személyi tulajdonná lesz, valamint a kölcsönzési eljárások is most alakulnak személyes eljárássá. A királynak kopogtatni kell a gazdag kereskedőtulajdonosoknál, hogy pénzt szerezzen.

Csak a gazdasági hatalom fellépésével indul az a folyamat, amely mindenekelőtt a 20. sz. folyamán hatott oly végzetesen: ez a pénz elszemélytelenedése. Névtelen tőke jön létre, a Societé Anonyme, a részvénytársaság. Az emberek visszalépnek, tetszés szerint lecserélhetők, például egy konzern elnökeként. A tőke maga kezd uralkodni.

A bankügy csak most alakul ki valójában. Rudolf Steiner a bankügyről való vizsgálódásaiban foglalkozik olyan jelenséggel, mint a Rothschildok. Itt még megvan a személyes jelleg, az a vonás, amely még az ókorból származik, de ezzel egyidejűleg - a Rothschildokkal és bankjaikkal, melyeket Párizsban, Londonban és más helyeken létesítettek - megkezdődnek a modern bankügyletek, és ezzel a modern banküggyel kapcsolatos mindazon probléma is, ami a mai pénzügyi helyzetet általában jellemzi. Ugyanis a legtöbb most megalakult bank éppen azt a hamis pénzfelfogást gyakorolja és érvényesíti, amit bevezetésképpen leírtunk.

Hogy ezt megtörjük és egészen más helyzetbe kerüljünk, erősen figyelembe kell vennünk azt, amit már tudunk, de amin valójában ismételten átsiklunk. Ezen a helyen is szeretnék utalni arra, hogy a pénzről való szemlélet mindenki életútjának az építőköve. - Ha az embernek nemcsak társadalomtudományokkal, hanem társadalmi tevékenységgel és ahhoz hasonlókkal is dolga van, akkor tudhatja, hogy a hamis pénzfelfogások mélyen betegítően és sérülést okozóan hatnak az ember életére. Ezért a pénzzel kapcsolatos ilyen vizsgálódások egyszersmind az emberi önismeret részei is. Itt feltehetjük a kérdést: Hogyan viszonyulunk a pénzhez? Tisztában vagyunk-e például azzal, hogy a pénz valójában abszolút látszat tulajdonságú - itt nem a bankjegyről van szó. Az csak papír; egy könyvelési tétel.

Rudolf Steiner a "Nemzetgazdasági Kurzuson" minden erejével világossá kívánta tenni: ezek után a pénz nem több, mint egy mobil könyvelés! Azokat a számokat valahová fel kellett írni, hogy mi jár nekem vagy mivel tartozom másoknak. A pénz azért fejlődött ki, mert a könyvelésnek e formája még kezelhető, de önmagában teljesen értéktelen. Egy bőrdöb, mely 100 millió svájci frankot tartalmaz, nem tudom megenni és nem tudok vele felöltözni. Ez csak egy érték, egy számérték, mely ezt fejezi ki. Ez teljesen egyértelmű például a modern csekk- és hitelügyletekben, ahol valójában pénzt nem kezelnek, hanem csak értékeket egyenlítenek ki a hitelkártyával.

Ez a helyzet Rudolf Steinert egy radikális követeléshez vezette: mindenféle jövedelemadóról le kell mondani, ezzel szemben viszont kiadási/forgalmi adót kell bevezetni. Ugyanis a bevétel

önmagában a pénz követel oldala, mely a társadalmi szervezetet egyáltalán nem terheli. Gondoljunk még egyszer arra a kofferra, amely otthon van 100 millió svájci frank bankjeggyel. Ezek akár régi újságok is lehetnének, semmit sem jelentenek. Csak abban a pillanatban, amikor Ön a pénzzel valamit tesz a társadalmi szervezetben, amikor Ön árut vásárol valakitől, abban a pillanatban kell az államnak azt mondania: most aktivizálja magát a pénz, most kérem az obulusomat! Ennyire következetes Rudolf Steiner a kiadási adó körülírásában, hogy egy ilyen adót akkor tart értelmesnek és esedékesnek, amint Ön a pénzét bankban helyezi el. Mert abban a pillanatban, amikor Ön befizeti a millióit a számlájára, akkor kezd el a bank ezzel dolgozni, ekkor mozdul meg valami a szociális szervezetben. Ám ha a milliók otthon vannak, akkor ez társadalmi szempontból tekintve teljesen érdektelen (kivéve, ha Ön a nyitott kofferral a szomszédot tiszteli meg): társadalomtudományilag a pénz akkor lesz realitás, ha az kiadásra is kerül.

Ez azt jelenti, amit Rudolf Steiner így fogalmazott meg: a pénz a legszellemibb dolog, amely a gazdaságban létezik. Ezt valójában csak szellemi szempontból lehet megérteni. Ez egy folyamat, melyet az jellemez, hogy azonos szellemi megértéssel rendelkező emberek kölcsönösen felismerik, hogy ami kívülről mint pénz jelenik meg, az értékkiegyenlítés az emberek között.

Ilyen szemléletre akkor van szükség, amikor a pénz elszemélytelenedésének folyamatát vizsgáljuk. Itt eljutunk a legalapvetőbb dologhoz. A következő történik: pénz csinál pénzt. Nem a munka csinál pénzt, hanem a pénz csinál pénzt! Ezzel visszatérünk az emberiség történelmének kezdetére. Mert a legrégebb módja annak, hogy a pénz pénzt csinál, amikor az ember egy kikölcsönzött összegért kamatot kér. Amikor azt mondom "az emberi történelem kezdete", akkor természetesen ezen Mózes könyvét értem: "Nem kell a másik embernek a te pénzedet kamatra kölcsönöznöd". - 3000 év történelem süt át ezen a mondáson. És nemcsak a bibliai, az ótestamentumi felfogás, hanem a legtöbb görög filozófus, mindenekelőtt Platón és Arisztotelész is a legélesebben elítélte a kamatszedést, mint ahogy sok görög és később katolikus író is a középkorig, sőt, egészen az újkorig! Ha Ön felüt egy nagy lexikont, így a katolikus teológiai lexikont, ez a mondat most is ott áll változatlanul, mert valójában most is érvényes. Ám a katolikus egyház most bankokat üzemeltet, pénzüzleteket csinál, s ahogyan ezt újra és újra tapasztalhatjuk, talált egy formulát, amely egyáltalán nem érdektelen: az ember annyi kamatot kérhet, amennyi költsége van a pénzkezeléssel és -kölcsönzéssel kapcsolatban. De éppen Mózes e tilalma vezetett egy figyelemreméltó jelenséghez.

Mert Mózes ugyanezekben a könyveiben azt mondja -gondolkodjunk el azon, hogy a zsidóknak mondja ezt: "De idegenektől kérhetsz kamatot" - tehát más emberektől. Ez vezetett ahhoz a jól ismert jelenséghez, amely az egész középkort meghatározta: a keresztényeknek, akik az első kinyilatkoztatáshoz tartották magukat, tiltott volt kamatot kérni; de a zsidóknak, akik a középkori városokban éltek, meg volt engedve, hogy a pénzt kamatra kölcsönadják. Egy egészen sajátos történet! A keresztény az első szóhoz tartotta magát, az állam szintén; a tilalom egészen szigorú volt a kamatkérést illetően. Az állam ehhez tartotta magát: nem kell a pénzedet kamatra kölcsönöznöd. Ugyanakkor az állam azt mondta: a zsidóknak viszont ez meg van engedve, és ezért érvényesíteni akarjuk, hogy az ember a zsidóktól pénzt kölcsönözhet kamatra.

Most megérthetjük, hogy a középkor végét követően a modern bankügy létrejötténél miért tűnik

fel egyszerre a Rothschild család; az apa és a fiúk. Egy világtörténelmi folyamat!

Jelenleg nem a kamatok problémája a legnagyobb. Az utóbbi idők sokkal nagyobb probléma, hogy a pénz maga áruvá lett. A modern adatátviteli eszközök segítségével minden másodpercben 300 milliárd \$ kerül meg a Földet oda-vissza, ami által a Föld körül egyfajta köpeny keletkezik, mely óriási, folyamatos pénzmozgásokból szövődik, melynek nagyobb része árukból tevődik össze: dollárokat vásárolnak, dollárokat adnak el, más valutákra váltják át és így tovább.

Ez még azáltal is erősödik, hogy az ógörögök óta a bankok egyszersmind letéti bankokká alakultak, ahol az ember a pénzét meg tudja őrizni. Ez a 16. sz. óta annyira megerősödött, hogy ezek a bankszerű vagy korai bankszerű létesítmények, mint amilyenek például Itáliában létrejöttek, óriási tőkéket halmoztak fel. A fölhalmozott tőke által kezdődött el így az a folyamat, amely a múlt század végétől ebben az évszázadban eszkalálódott - a kölcsöntőke keletkezése.

Ez bizonyos módon annyira felhalmozódott, hogy a pénzzel való kereskedés által megjelent valami, amit nagyon erős szavakkal kell jellemeznünk. Az antropológikus felfogás szerint az ember ezt, az anyagi világ összes dolgai közül mint az isteni dolgok ellenerejét, mint Ahrimánt jelöli meg, akit a gonoszhoz hasonlítunk, akit a Bibliában Sátánnak neveznek. Az embernek azt kell mondania: ez az ahrimáni erő a törvényes hatalom minden anyagi fölött szerte a Földön. Minden esetben, amikor a pénz csupán pénzt csinál és a pénzt önmagában mint árut kezelik, és ha már többé egyáltalán semmilyen munkarészesedés nincs jelen - ekkor tisztán az anyagi viszonyok uralkodnak, az anyagot a szellemi uralja. Mindenekelőtt ebben a pénzuralomban él ez az ahrimánikus hatalom.

Rudolf Steiner az ilyen pénzfolyamatokkal kapcsolatos vizsgálódásaiban beláttatja velünk: amíg ez így marad, amíg a pénz önmaga gazdálkodik s a tőke a gazdasági eszköz ahhoz, hogy újabb pénzt teremtsen, addig egy antikrisztusi, Isten-ellenes tényező kizárólagos részvétele miatt minden társadalmi jelenséget megfertőz, hogy hanyatláshoz vezessen.

Ez már fontos elemzésekből is kiderült: egy bizonyos Paul Kennedy úgy vélte, hogy fordulat csak akkor lehetséges, ha az emberi nem újranevelését, átnevelését célozzuk meg. Ezt persze nem durván és külsődleges módon kell elképzelni. Ezzel szemben bizonyos dolgokat, amiket évszázadokon át - különösen a materializmus utolsó évszázadaiban - hamis irányban gondoltak el, azokat most áttekintve, más módon kell megragadni, meggondolni és új alapokra helyezni.

"A pénz közhasznú bankok segítségével mint vándorló kereskedelmi- és spekulációs tárgy (pénz mint áru)" megszeli. Ezt különösen fontos meggondolni, mert így a vad pénzfolyamatok megszeli. Nem tudunk Ahrimántól elmenekülni. Ezen a világon az ördög uralkodik, az emberek ezt mindig is tudták, már a középkorban is. De az ember ebben a világban képes úgy viselkedni, hogy az ördög visszaszoruljon a szerepébe. Vannak középkori képek, ahol az ördög a misekönyvet tartja egy szentnek. Neki szolgálnia kell: mint egy kottatartó áll ott, és tartja a misekönyvet - a középkor képszerű elképzelése! De meg lehet érteni. Új, modern, találó gondolat. Ahrimán joggal van ezen a világon. Ahrimán uralja a pénzügyet, de neki kötelessége is ezzel a pénzügygel az ember szellemi céljait szolgálni.

Az ember mindig tudta - már az első évszázad keresztény írói is -, hogy csak az a pénz egészséges, keresztényi, amit munkával szereztek. Az a pénz, amit én azokkal az erőkkel, amelyeket emberként birtokolok életemben,- szellemi erőkkel, művészi erőkkel, izom- és munkaerővel -amelyeket képességeimmel és erőfeszítéseimmel szereztem, munkateljesítmények által, amelyekkel más emberek teljesítményeit ki tudom egyenlíteni, csak az a pénz egészséges. A pénz ekkor fejeződik ki úgy, hogy megdolgoztam érte. A pénz számunkra mértéke annak, hogy milyen módon tudjuk a munkahozamokat kicserélni, kiegyenlíteni.

Ha megvizsgáljuk olyan emberek életútját, amelyek valami miatt megtörttek - fiatalok, akik bűnözőkké váltak, felnőttek, akik kisiklottak -, vezérmotívumként mindig megtaláljuk a "gyors pénz" álmát; a vágyat például a lottón egymilliót nyerni. Ha nem alakítjuk ki magunkban azt az érzést, hogy egymilliót nyerni a lottón valójában sorscsapás, és hogy hatalmas energiát igényel a csapás legyőzése, akkor még valószínűleg nem értettük meg, hogy szellemi teljesítményünk milyen módon tükröződik a fizikai síkon a pénz formájában. Nem az ártatlanul kitöltött lottószelvény ellen szólunk tehát. Itt valami másról, az érzésről van szó. Bizonyára mindenki, aki egyszer már töltött ki lottószelvényt, megkérdezte magától: "Mit tennék akkor, ha egymilliót vagy még többet nyernék?" Teljesen abszurd ötletek merülhetnek fel, és ha ekkor az ember belül éber, így gondolkodik: "Hallgass csak ide! Te egy egészen okos ember vagy. Elvégzed a munkádat, és ezért cserébe megkapod a társadalomtól ennek ellenértékét. Mindegy, hogy önálló vagy, esetleg alkalmazott - figyeld csak meg, hogy a nagy pénzről szóló vágyálmok egy teljesen más embert hoznak elő belőled; aki nem is te vagy, s aki valójában a te rosszabbik éned. Egyfajta Mephisto. Goethe a pénz titkait jól ismerve megjegyzi: (????? hol a megjegyzés???) amit nemcsak ott ismer fel, ahol a "Faust"-ban a papírpénz előállítását ábrázolja; hanem az egész Fauston keresztül. A Faust valójában minden ember kötelező gyakorlata, aki a pénzügyekben el kíván mélyülni.

Bele kell mennünk még valamibe, mielőtt rátérnénk arra, hogy erre alapozva hogyan valósul meg egy újfajta bankügy, s ez a pénzhez való új viszony. Még egyszer vissza kell tekintenünk arra, amit bevezetésképpen mondtam. Az ember munkaereje nem áru. Tehetünk úgy, hogy azt fizetjük meg, de ekkor összeütközések és ellentétek lépnek fel a társadalmi életben. Mert az ember munkaerejében benne van a teljes életfeladata. Az antropológiában beszélünk arról, hogy az ember ismételt földi életet jár meg. Élt már a Földön - nem végtelen sokszor, de ismételten többször -, és ezekből az elmúlt földi életeiből (az ókorban, Ázsiában, a középkorban vagy valahol máshol) egy csomó tapasztalatot összegyűjtött. Minden földi életet követően érettebb, egyénibb lett. Előző életeit követően az ember hajlamos az egyéniségét jobban kiteljesíteni - és ez a munka által történik.

Téves elképzelés, ha az ember úgy gondolja, munka nélkül is ember tudna maradni. Persze vannak olyan emberek, akik nagy vagyont örököltek, és állandóan ide-oda repülnek St. Moritz és Acapulco között: szegény teremtmények, valójában igen sajnálatra méltóak! Mert az ember csak akkor ember, ha a Földön a társadalomban valamit dolgozik. Csak akkor ember igazán az ember. Egyébként csak úgy élünk, mint egy álmodó lény - mint egy álmodó állat, egy tehén a legelőn. Az ember a munka által ember. És ezt az emberi mivoltot nem vásárolhatjuk meg! Erre van egy nagyon jól megérthető példa. A legnagyobb lelkierőnk a szeretet, a másik ember iránt való szeretet. A szeretetet nem lehet megvásárolni! Nem tudjuk megfizetni, hogy szeressenek

minket. Ez nem lehetséges. Azt sem tudják megfizetni, amit a munkánkkal teljesítünk. Az ember csak úgy tesz. És ha ezzel ellentétesen cselekszünk, az károkhhoz vezet a társadalmi szervezetben.

Ezek bizony komoly gondolatok! De ezeket a gondolatokat meg kell forgatnunk önmagunkban. Ezek korunkkal szorosan összefüggnek. A társadalmi élet emberi helyzeteinek, különösen a pénz vizsgálatából adódóan így jött létre Rudolf Steinerben a társadalmi szervezet hármastagozódásának az impulzusa; egy olyan társadalmi szervezet létrehozásának gondolata, amelyben ismét egészséges folyamatok tudnak kifejlődni. Egy ilyen társadalmi szervezet figyelembe véve, különféle intézményeket is kigondolt. Az I. világháborút követően különféle cégek bizonyos szövetségi kapcsolata jött létre "Eljövendő nap" néven: gyárak, iskolák, gazdasági és szellemi intézmények. E szövetség céljainak elérése érdekében egy bankot kellett létrehozni. Rudolf Steiner ehhez a bankhoz Egy alapítandó vállalkozás vezérgondolatai című munkáját készítette el. Már az első mondat azokkal a szavakkal kezdődött, melyek később aztán elterjedtek: "szükséges egy bankszerű intézmény alapítása", mely más impulzusokat, más szempontokkal más célokat követ, mint a jelenlegi bankok. Ma inkább a "bankhoz hasonló intézmény" kifejezés a helytálló. Ezalatt nem egy jelenlegi bankot kell érteni, hanem egy olyan, bankhoz hasonló intézményt, melynek egyéb aspektusai vannak; egy olyan intézményét, amely más célokat követ, mint amelyek a meglévő bankoknál jelenleg vannak.

Rudolf Steinernek e vezérgondolataiból születtek azok az impulzusok, melyek később Bochumban az első megvalósuláshoz vezettek; azután később itt Dornachban és egyéb országokban.

Mindezen bankok ugyanannak az alapimpulzusnak jegyeit viselik magukon. Nevezetesen: a pénz személyes jellegének újrateremtése és ezáltal az emberi szellem és szellemiség újra bekapcsolása magukba a pénzfolyamatokba, a banküzlet leépítése oly módon, hogy azt mondhassuk: emberek segítenek embereken, egyének, akik egy "bankszerű" intézményben tevékenykednek, segítenek más egyéneknek azért, hogy azok valamilyen munkaterületen az életüket megvalósíthassák.

Ez oda vezet, hogy a bankárnak teljesen más lesz a hozzáállása egyes egyének vagy csoportok kezdeményezőképességét, kreativitását, vállalkozó kedvét illetően. Amíg a világon a hitelnyújtásnál mindenütt azt kérdezik: "Milyen biztosítéka van: telek, értéktárgy?", addig a bankár, aki egy ilyen szellemileg felfogott bankfunkciókból indul ki, is ezt teszi a kezdeményezőképességet, az akaratot illetően. A környezetre is rákérdez: "Vannak olyan emberek, akik ugyanezt akarják? Vannak olyanok, akik ezt támogatni akarják? Rendelkezésre állnak-e olyan emberek, akik hajlandóak bizonyos garanciát vállalni?" Az antropológus bankár oly módon vesz részt a folyamatban, ami nem tipikus. Ő maga vállalkozóvá lesz, ahogyan azt Rudolf Steiner a Vezérgondolatokban leírja: a bankárnak tehát kevésbé kölcsönt adónak, mint sokkal inkább az eseményekben résztvevő üzletembernek kell lennie, aki józan ésszel felméri a finanszírozandó ügylet vivőerejét és azokat az eszközöket, amelyek annak megvalósításához szükségesek. Ő olyasvalaki, aki pénzügyi oldalról vállalkozó jelleggel vesz részt a lebonyolításban. Végigkíséri és elősegíti azt, amit az egyén az óvodától a főiskoláig, a gyógynövénytermesztéstől a gyártásig fel kell vállaljon.

Ehhez társadalmi megértésre van szüksége. De a társadalmi megértés csak akkor következik be, ha az adott helyzetben szellemi megértésünk van az emberek, az emberiség iránt. Így áll elő - teljesen egyedülállóan - az, hogy egy antropozófikusan orientált bankban a munkatársak szellemi kérdéseken dolgoznak együtt, jóllehet úgy, hogy azt nem hobbiként teszik, hanem úgy, hogy pontosan tudják: amit az emberi célokért, folyamatokért tesznek, az olyan képességeket alakít ki bennük, hogy társadalmi megértéssel olyan kezdeményezéseket tudnak végigkövetni és megfelelő módon segíteni, amelyekhez megfelelő mértékben tudnak hitelt nyújtani. Ez teljesen egyedi. Az antropozófus bankár, aki az ügyféllel dolgozik, szociális kérdéseken dolgozik. Közvetlenül tudja: e szellemi elmélyülés által fejlődik ki egy szociális megértés; és szociális megértésre van szükség, ha ő másokon valóban segíteni akar.

Az antropozófus bankár úgy fordul ügyfeléhez, a hitelfelvevőhöz, ahogy a betéteshez is fordul. Mert itt egy nagy titok van a háttérben - és ez meglehetősen nehéz helyzet. Ha az ember a pénzét bármely banknál elhelyezte, a bank nyilván azzal dolgozik. Finanszíroz és hitelt nyújt valamely vállalkozásnak. Az ember sorsszerűen összekapcsolódik azzal, amit ez a pénz meghitelez. Ez egy rejtett folyamat - számomra egyáltalán nem lehet mindegy, hogy a pénzzel, melyet én a banknál tartok, esetlegesen napalm-gyártást hitelezek meg... Rudolf Steiner akkoriban más példát választott, értelemszerűen azt mondta: "Az ön pénze esetleg egy pálinkagyárat finanszíroz! De akkor Ön karmikusan, sorsszerűen hozzájárult ahhoz, hogy az alkoholizmus terjedjen!"

Ez az antropozófus banki munkának egy olyan területére vet fényt, melyben el kell mélyülni és át kell világítani. Ez oda vezet, hogy az antropozófus bankárnak a befektetővel is megbeszélést kell folytatnia. Itt azt mondják a befektetőnek: "Ön 100 ezer, 200 ezer frankot szeretne nálunk elhelyezni. Mit akar, hogy ezzel mit segítsünk elő?" Az ügyfél ekkor mérlegelni kezd, és azt mondja: "Legszívesebben a biodinamikus mezőgazdaságot szeretném támogatni." Felmerül benne valami egyfajta sorsvágyként, hogy például a mezőgazdaság új formájában vagy a Waldorf pedagógiában, esetleg a gazdaság egyik vagy másik ágában részes legyen.

Egy szellemileg felfogott bankügy tehát szolgáltatássá lesz az ember életútjában. A pénz visszalép uralkodói szerepköréből. A hatalomtól melyet birtokolt, megfosztották, és az emberi megértésben mértékadóvá kezd válni. - A bank az egész szakma és a munkatársak közötti szövetség, ahová a pénzt elhelyezik, illetve azoké, akik a pénzt hitelként felveszik. Mindazoké is, akik egyéb bankügyletek részesei. A bank mindig egy meghatározott emberi szituáció "keresztmetsze", azon emberi szituációé, amelyben az alkotóerőnek, a kreativitásnak ki kell bontakoznia. Bevezetésképpen azt mondtam: Az emberek olyan sok intelligenciát mutatnak - miért nem gondoskodnak arról, hogy idealizmusuk olyan területre fordítódjék, ami mellett eddig mint vak, elmentek? Az emberiségnek új nevelésre van szüksége: valójában a felnőtteknek ki kellene még járniuk egy külön kis iskolát. Ez persze a hagyományos iskolákban is megkezdődhet, ahol a diákok megtanulhatnák: mi is a pénz valójában, az ember hogyan járjon el a tulajdonnal, a joggal, a szabadsággal és a képességekkel.

Végezetül egy olyan területre érkezünk, melyet nagyon komolyan kell vennünk. Egy közösség - ember- vagy népközösség tényleges tulajdona, az európai vagy egy helyi közösségé - az emberek kreatív kezdeményező ereje. Nem az ásványkincsek, nem az olajtartalékok stb., melyeknek valamikor vége lesz, hanem a kreativitás az, mely az alkotókészséget teremti: ez

egy közösség valódi gazdagsága. És ez a gazdagság a társadalmi szervezet egészét igényli. A társadalmi szervezet hármass tagozódása azt jelenti, hogy a szellemi életnek saját, autonóm formával kell rendelkeznie, éppúgy, mint az állami, a jogi és a gazdasági életnek. Az embernek csak akkor bontakoznak ki alkotó képességei, ha a társadalmi szervezet egészében tud részt venni. Ezért olyan végzetes, ha - mint a legutóbbi időben - az államok elkezdnek a szellemi élet kiadásaival spórolni. Színházakat kell becsukniuk stb. Ez félreértés! Az ember azt gondolja, hogy minden erejét a gazdaságra kell koncentrálnia, és így tartható fenn a gazdasági élet. Nem! Egy ország gazdasági ereje lakosságának munkakedvéből és munkaalkalmasságából ered, mely a társadalmi szervezetek egészét felöleli. Igényli a múzeumokat is, a színházat, a felsőoktatást, a művészeteket, valamint a vallási életet is. Igényli egyben az egyensúlyban lévő jogállamiságot és a gazdasági életet is.

Ezzel eljutottunk az antropozófikus társadalomügy áttekintésének utolsó aspektusához.

A pénz valójában különféleképpen nyilvánul meg. A pénznek három fő tulajdonsága van. Először is vásárlópénz lehet, amit mi mindnyájan használunk: pénz kontra áru. Ez a gazdaság tulajdonképpen világa, mivel a gazdaság világa ott kezdődik, ahol az áru a gyártót elhagyja, és a kereskedelem által eljut a fogyasztóig. A gyártó maga a szellemi élet. Az ember hozzászokott, hogy úgy gondolja, a gépek jelentik a gazdaságot; az íróasztal pedig a szellemi életet. De a gép az ember számára ugyanazt jelenti, amit az íróasztal a tanulóknak: képességei kifejtéséhez szükséges eszközt. A képességek kifejtése az mindig szellemi élet! Tehát a vásárlópénz: pénz, mellyel az ember valamit meg tud vásárolni. Valójában erre csak akkor jogosít fel, amikor egyenlő értékű az áruval. A szellemi élet ezzel szemben ajándékpénzt igényel. Olyan pénzt, amely a gazdaság többleteiből odaáramlik, felszabadul a szellemi élet számára.

Rudolf Steiner a Nemzetgazdasági kurzuson igen határozottan kimondta: A szabad szellemi élet visszaesik, ha keveset ajándékoznak. Ezen egy belső folyamatot értett, nem pedig olyasmit, hogy egy múzeum bezár, mert nem kap több szubvenciót. Hanem ha egy társadalmi szervezetben az ajándékozási folyamat nem történik meg - mivel a pénzfolyamatok a véráramláshoz hasonló folyamatok -, akkor a szabad kreatív szellemi élet visszavonul. Emiatt az összes antropozófus bank is kötelezve érzi magát, hogy pénzt adjon a szellemi élet számára. A szellemi élet azáltal mozdul előre, hogy valamit önkéntesen a rendelkezésére bocsátanak. A vásárlópénz és ajándékpénz közé harmadikként belép a kölcsönpénz, amit azért adnak, hogy kezdeményezéseket hozzon mozgásba, és ami ismét visszaáramlik.

Egy szellemileg felfogott banknak ez feladata, mert mi csak a kezdeteknél tartunk. Még néhány száz évig fog tartani, amíg az emberek átnevelése - mely már megkezdődött -, vivőerőt nyer. Így a banknak mindig feladata, hogy közreműködjön a pénz megnyilvánulásának - mint vásárlópénz, mint kölcsönpénz és mint ajándékpénz - mind jobb kibontakozásához, hogy egy vagy több helyről tudjon egészséges erőket a társadalmi szervezet egészébe áramoltatni.

Egy szellemi felfogású bankügynek a fő célja lesz az, aminek minden módszerét és eljárását alárendeli: az ember szolgálata inkarnációs pályáján - nem pedig a pénz és a tőke szolgálata. Ez nagy választóvív, ez az eljövendő évtizedek döntési kérdése lesz! Akarsz-e a tőke és a pénz szolgálója lenni, a pénz és a tőke gyarapításán dolgozni, vagy inkább az ember kiszolgálója akarsz lenni élet- és inkarnációs útján?

Ebből kiviláglik, hogy mit nevez az ember a pénzzel való bánás emberi módjának.

Először: a pénz lehetővé teszi az ember felszabadítását, hogy azt a kreatív munkafeladatot, amit ő előírányzott, véghez tudja vinni, meg tudja valósítani, azaz megadja az embernek a szabadságot kezdeményezéseihez.

Másodszor: úgy cselekedni a pénzzel, hogy sok egyén kezdeményezése egyensúlyosan jusson érvényre. Egy ilyen bank el fogja kerülni, hogy valamely ügyfele kedvenc projektjét támogassa. Sokkal inkább fogja azt kérdezni: megfelel-e ez az ő életének. Ha igen, akkor ezt valóban fogjuk tudni támogatni. Ezek a legkülönbébb kezdeményezések lehetnek. A bank e tevékenységi igényegyenlőségét el fogja ismerni és támogatni fogja.

Harmadszor: arra is képes lesz ráhatni, hogy különféle vagyoni állapotok között testvéri kiegyenlítődség történjen. Vannak emberek, akik pénzhez jutottak - örökség által, szorgalmuk által -, akik most azt kérdezik, hogyan juthattak mások szerencsétlen helyzetbe körülményeik vagy saját maguk által.

Egy szellemi irányultságú bank azt is meg fogja próbálni, hogy a pénz által a szabadság, az egyenlőség és a testvériség az emberek között megvalósulhasson. Ilyen tevékenységekből - melyek csak kis szigetek a munka tengerében, melyet a különféle bankszerű intézmények eszközölnek - valami olyasmi születik, amit az ember a pénz igazi titkának nevezhet. És így mi a Földön olyan tapasztalatokra tehetünk szert a pénzzel és a pénz által, melyeket aztán a halál után a szellemvilágban elvihetünk az Istenekhez.

Rudolf Steiner többször kapcsolt ilyen megfigyeléseket Krisztus három megkísértéséből a harmadikhoz: "Mondd azt a kőnek, hogy váljon kenyérré!" Amíg Krisztus a két első megkísértést, mondhatnánk, magától értetődően tudta visszautasítani, itt felmerült valami más is: "Az ember nemcsak a kenyérből él". De Krisztus még nem ismerte a Földön annak az embernek a nélkülözését, akinek pont pénzre van szüksége, hogy kenyeret vegyen. Ő isteni lény volt, földi burokba öltöztetve a Jordánban történt keresztség által. Rudolf Steiner ezt képként fogja fel: az Istenek meg akarják ismerni, milyenek azok a tapasztalatok, amiket az ember a Földön Ahrimán birodalmában szerez, és hogyan kezdte el az ember a Földön Ahrimántól és a pénz hatalmából való megszabadulását: Ahrimánt nemcsak visszautasítani, hanem őt megtisztítani. - Van egy szép költemény a múlt századból, mely így hangzik:

"Ahrimán, sőt a sötét,
Végül eltűnik a fényben."

A pénzzel való bánásmódunk, mely az emberekből indulhat ki, annak a kezdete, hogy egy olyan szellemet, amely most Isten-ellenesnek mutatkozik, visszaszorítsunk. Mert ennek a szerepét átvették az ellenfelek, hogy erőt adjanak nekünk az ellenállás kifejtéséhez; hogy általa erőt gyűjthessünk. És olyan mértékben, ahogy a pénznek visszaadjuk igazi karakterét, azt, amilyennek igazán lennie kell miáltal a sátáni erőktől megszabadultunk, olyan mértékben viszünk majd valamit az Istenekhez, amit ők nem ismernek. A szellemi világban nincs pénz! Bizonyára hallanak olyan emberekről, akik a pénz körüli démonokat le tudják győzni, és így a pénzt s ezzel Ahrimánt inkarnációs- és munka-akaratauk szolgájává teszik. Ez megvan minden emberben külön, és közösségekben együtt dolgozó emberekből mint egészben is.

Fordította: Láng Tamás

A fordítást átdolgozta: Bózsing Dániel

Köszönetünket fejezzük ki az Új Mani-fest kiadónak, hogy lehetővé tette számunkra az írás publikálását.